

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 12. ledna 2023 ve věci č. 27700/15 – *Kilic proti Rakousku*

Senát páté sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že nenavrácením dětí do péče stěžovatelů, tureckých občanů, které jim byly odebrány z důvodu zanedbávání péče a umístěny do pěstounských rodin, které nemluvily turecky ani nevyznávaly muslimskou víru, nedošlo za okolností daného případu k porušení článku 8 Úmluvy samostatně ani ve spojení s článkem 9.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou manželé turecké národnosti a muslimského vyznání. Mají spolu pět dětí, které jim byly říjnu 2010 odebrány z důvodu zanedbávání péče. Přestože stěžovatelé vyjádřili přání, aby děti nebyly svěřeny do péče příbuzných, vnitrostátní orgány tuto možnost řádně zvážily. Tři starší děti byly umístěny společně do ústavní péče. Dvě mladší děti, R. a M., vyžadovaly okamžitou pomoc, a proto byly umístěny do pěstounských rodin přijímající děti v akutní nouzi. Stěžovatelům byl stanoven asistovaný kontakt s dětmi. Do běžné pěstounské péče byly děti R. a M. svěřeny v únoru 2011, resp. únoru 2012, a stěžovatelům byl stanoven asistovaný kontakt v rozsahu jedenkrát za měsíc na jednu hodinu. Jelikož žádná turecká ani muslimská pěstounská rodina nebyla v danou chvíli k dispozici, byly děti umístěny do rodin, které byly obzvláště otevřené jiným kulturám a náboženstvím.

Při asistovaném kontaktu v srpnu 2012 stěžovatele rozlítlo, že R. měla na sobě řetízek s křížkem. Situace vyvrcholila pokusem stěžovatelů o únos dítěte. R. byla v těžkém šoku a obou stěžovatelů se od té doby bála. Kontakty stěžovatelů s dětmi M. a R. proto byly následně zcela přerušeny. Od prosince 2012 se stěžovatelé s M. opět stýkali v rozsahu jedenkrát za měsíc na jednu hodinu, kontakt s R. byl obnoven až v dubnu 2014.

V srpnu 2013 byly tři nejstarší děti za intenzivní podpory vráceny do péče stěžovatelů. I přes tuto podporu nebyli stěžovatelé schopni zcela naplňovat potřeby nejmladšího z těchto dětí. O dětech M. a R. soud rozhodl v dubnu 2014 na základě aktualizovaného a doplněného znaleckého posudku tak, že je svěřil do péče orgánu ochrany dětí a kontakt stěžovatelů s dětmi stanovil na jedenkrát za měsíc na jednu hodinu. Stěžovatelům byla zároveň nařízena sezení s turecky mluvícím terapeutem, který se účastnil i asistovaných kontaktů stěžovatelů s R. Soud zohlednil, že stěžovatelé nebyli během kontaktů schopni adekvátně reagovat na potřeby dětí a kontakty obě děti velmi stresovaly, nechtěly se stěžovateli zůstat samy a bály se, že budou muset opustit pěstouny, s nimiž si vytvořily silné vazby. Ze zjištění soudu vyplynulo, že první stěžovatelka si zpočátku neuvědomovala, že jí M. nerozumí, když na něj mluví turecky, jelikož obě děti mluví pouze německy.

Stěžovatelé se proti rozhodnutí okresního soudu neúspěšně bránili, vyšší soudy však potvrdily, že důvodem nevrácení dětí do jejich péče bylo chování stěžovatelů, přičemž nic nenasvědčovalo tomu, že by pěstouni nebrali ohled na kulturní původ dětí a jejich náboženství.

V listopadu 2016 byly kontakty stěžovatelů sníženy na čtyřikrát jednu hodinu ročně s M. a dvakrát jednu hodinu ročně s R. Obě děti vyjádřily přání, aby se se stěžovateli nestýkaly.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 8 A 9 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že vnitrostátní soudy odmítly vrátit jejich dvě nejmladší děti do jejich péče a že umístění dětí do pěstounských rodin, které nemluví turecky, nezohlednilo kulturní, jazykové a náboženské prostředí stěžovatelů, čímž došlo k porušení jejich práv dle článků 8 a 9 Úmluvy.

a) Právní charakteristika stížnostních námitek

Soud předeslal, že námitku stěžovatelů týkající se tvrzeného nezohlednění jejich kulturního, jazykového a náboženského prostředí nebude posuzovat samostatně na poli článku 9 Úmluvy, ale jako nedílnou součást jejich stížnosti založené na článku 8, který bude tam, kde to bude relevantní, vyložen a použit ve světle článku 9 (srov. *Abdi Ibrahim proti Norsku*, č. 15379/16, rozsudek velkého senátu ze dne 10. prosince 2021, § 140–141).

b) K nevrácení dětí do péče stěžovatelů

Soud úvodem odkázal na ustálené relevantní obecné zásady vyplývající z jeho judikatury, které byly shrnuty ve věci *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* (č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 202–213).

Mezi stranami nebylo sporu o tom, že odmítnutí vnitrostátních orgánů vrátit děti do péče stěžovatelů představovalo zásah do jejich práva na respektování rodinného života. Tento zásah byl přitom proveden na základě zákona a sledoval legitimní cíl ochrany zájmů dětí (srov. *Achim proti Rumunsku*, č. 45959/11, rozsudek ze dne 24. října 2017, § 94). Soud se proto dále soustředil na otázku, zda vnitrostátní orgány nastolily spravedlivou rovnováhu mezi soupeřícími zájmy.

Soud předně poznamenal, že stěžovatelé byli zapojeni do rozhodovacího procesu v míře dostatečné k tomu, aby jim byla poskytnuta nezbytná ochrana jejich zájmů a aby mohli plně prezentovat svůj případ. Kromě toho, že byli stěžovatelé po celou dobu řízení zastoupeni advokátem a podali řadu návrhů, které byly soudy řádně posouzeny, vnitrostátní soudy měly k dispozici i vyjádření orgánu ochrany dětí a nechaly vypracovat tři znalecké posudky za účelem zhodnocení schopnosti stěžovatelů pečovat o děti a jejich interakce s nimi. Nadto, znalecký posudek byl později doplněn tak, aby bylo zajištěno zohlednění případných zlepšení nebo změn na straně stěžovatelů (srov. *Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, cit. výše, § 222; a *A.S. proti Norsku*, č. 60371/15, rozsudek ze dne 17. prosince 2019, § 68). Konečně, znalecké posudky byly projednány při ústních jednáních a vnitrostátní soudy se následně řídily závěry znalců, kterým mohli stěžovatelé klást otázky (srov. *Abdi Ibrahim proti Norsku*, cit. výše, § 39 a 41).

K námitce stěžovatelů, že kroky podniknuté vnitrostátními orgány k navrácení dětí do jejich péče nebyly dostatečné, Soud uvedl, že ze spisového materiálu nevyplývá, že by vnitrostátní orgány nepovažovaly umístění dětí k pěstounům pouze za dočasné opatření s cílem vrátit děti do péče stěžovatelů (srov. např. *A.L. a ostatní proti Norsku*, č. 45889/18, rozsudek ze dne 20. ledna 2022, § 21; *K. O. a V. M. proti Norsku*, č. 64808/16, rozsudek ze dne 19. listopadu 2019, § 35; *A. S. proti Norsku*, cit. výše, § 62). Naopak, Soud měl za to, že se vnitrostátní orgány skutečně snažily docílit navrácení dětí do jejich péče, ale na základě předložených důkazů neměly důvod odchýlit se od doporučení znalců a kontakty stěžovatelů s dětmi zintenzivnit. Vnitrostátní soudy pracovaly i s možností svěřením dětí do péče příbuzných, vůči čemuž se stěžovatelé zpočátku výslovně vymezovali. S ohledem na nedostatečné schopnosti stěžovatelů pečovat o děti se však nezdálo pravděpodobnější, že by ke sloučení rodiny došlo, pokud by děti byly umístěny do péče příbuzných namísto do pěstounských rodin.

Vnitrostátní orgány zohlednily i celkovou rodinnou situaci, kdy tři starší děti byly nakonec do péče stěžovatelů vráceny, k čemuž nicméně došlo jen díky intenzivní podpoře ze strany těchto orgánů a neziskové organizace. Vzhledem k tomu, že znalci jednomyslně a opakovaně konstatovali, že stěžovatelé nejsou schopni adekvátně reagovat na potřeby dvou nejmladších dětí a zajistit jejich prospívání, bylo nutné přihlédnout i k blahu starších dětí, které by bylo ohroženo, jelikož péče o dvě nejmladší děti by stěžovatele nepřiměřeně zatěžovala.

Soud konečně podotkl, že nejmladší děti si ke svým pěstounům vytvořily silné pouto a jejich odnětí ze známého prostředí by je ohrozilo. Důvody rozhodnutí vnitrostátních soudů přitom ležely výhradně na straně stěžovatelů a jejich počínání (srov. *Pedersen a ostatní proti Norsku*, č. 39710/15, rozsudek ze dne 10. března 2020, § 68; *Hernehult proti Norsku*, č. 14652/16, rozsudek ze dne 10. března 2020, § 74)

Soud proto uzavřel, že důvody pro nevrácení dětí do péče stěžovatelů byly nejen relevantní, ale i dostatečné pro účely druhého odstavce článku 8 Úmluvy.

c) K opomenutí zohlednit kulturní, jazykové a náboženské prostředí stěžovatelů

Vnitrostátní orgány se snažily umístit děti do náhradních rodin, které by odpovídaly kulturnímu, jazykovému a náboženskému prostředí stěžovatelů, ale v dané době žádná taková rodina nebyla ve Vídni ani jejím nejbližším okolí k dispozici. Byla zvažována i možnost svěřením dětí do péče příbuzných, ani oni však nebyli shledáni způsobilými, navíc stěžovatelé si to ani nepřáli. Děti proto byly umístěny do náhradních rodin, které byly obzvláště otevřené jiným kulturám a náboženstvím a orgán ochrany dětí věnoval pozornost tomu, aby pěstouni mluvili s dětmi o jejich kulturních kořenech a podporovali jejich zájem o ně. Stěžovatelé navíc na skutečnost, že děti byly umístěny do rodiny, která není turecká ani muslimská, poukázali nejdříve v srpnu 2012 nebo lednu 2013, kdy jedno z dětí mělo na sobě řetízek s křížkem. V dané době však již byla R. v náhradní rodině rok a půl, M. několik měsíců.

Poté, co se stěžovatelé pokusili R. unést, vnitrostátní soudy řádně přezkoumaly tvrzení stěžovatelů ohledně náboženského odcizení R., ale dospěly k závěru, že tomu nic nenasvědčuje, přesto však náhradní matku upozornily, aby respektovala náboženský původ dítěte. Nebyly zjištěny žádné další známky podobného chování nebo indoktrinace a stěžovatelé netvrdili, že by došlo k dalším podobným incidentům nebo že by pěstounka jakýmkoli jiným způsobem poškozovala nejlepší zájem R.

Soud v této souvislosti připomněl, že práva biologických rodičů podle článku 8 Úmluvy tak, jak jsou vykládána ve světle článku 9, mohou být dodržena nejen tím, že by se nakonec našla náhradní rodina odpovídající jejich kulturnímu a náboženskému prostředí (*Abdi Ibrahim proti Norsku*, cit. výše, § 161), ale i podniknutím kroků k tomu, aby se rodiče následně mohli s dětmi pravidelně stýkat. Režim kontaktů byl zaveden s cílem zajistit blaho dětí a do jisté míry umožnil stěžovatelům a jejich dětem udržovat kulturní, jazykové a náboženské vazby. S výjimkou období přibližně jednoho roku a osmi měsíců ve vztahu k R. a čtyř měsíců ve vztahu k M., kdy byly kontakty s dětmi z relevantních důvodů přerušeny, měli stěžovatelé s dětmi určitý kontakt.

Pokud jde o tvrzenou jazykovou bariéru, zdá se, že žádná ze zúčastněných stran to zpočátku nevnímala jako problém. Podle Soudu nejlepší zájem dítěte, které bylo převzato do náhradní péče ve velmi nízkém věku, obvykle vyžaduje, aby se dítě co nejdříve naučilo svůj mateřský jazyk, aby si zachovalo své kulturní zázemí a usnadnilo sloučení se svou biologickou rodinou. V projednávané věci nicméně vláda uvedla, že kurzy tureckého jazyka byly pro děti stěžovatelů k dispozici zdarma, avšak nevyužily je. Pravidelné kontakty s dětmi stěžovatelům umožnily, i když omezeně, udržovat kulturní a jazykové vazby. Nedostatečná interakce mezi stěžovateli a jejich dětmi nicméně nebyla důsledkem jazykové bariéry, ale spíše neschopností stěžovatelů reagovat na potřeby dětí.

Podle Soudu tedy nic nenasvědčovalo tomu, že by ze strany pěstounů docházelo k indoktrinaci, natož jakékoli újmě na blahu dětí. Volba pěstounů nezbavila stěžovatele práva udržovat vztah s dětmi a předávat jim své kulturní dědictví. Vnitrostátní orgány splnily své pozitivní povinnosti a zajistily pravidelný kontakt stěžovatelů s jejich dětmi a podporu prostřednictvím dobře připravených pěstounů a sociálních pracovníků, přičemž zohlednily zájem stěžovatelů na zachování jejich kulturních, jazykových a náboženských vazeb s R. a M.

d) Závěr

Soud proto uzavřel, že vnitrostátní orgány měly relevantní a dostatečné důvody k tomu, aby nevrátily děti do péče stěžovatelů, neboť sloučení rodiny nebylo rozumně proveditelné, a že v průběhu řízení orgány náležitě zohlednily zájem stěžovatelů na tom, aby jejich děti byly vychovávány v souladu s jejich kulturním, náboženským a jazykovým původem.

K porušení článku 8 Úmluvy samostatně ani ve spojení s článkem 9 Úmluvy tedy nedošlo.

III. Oddělené stanovisko

K rozsudku připojil nesouhlasné stanovisko soudce Hüseyinov, podle nějž většina nezohlednila dopad omezeného kontaktu stěžovatelů s dětmi na zachování jejich náboženské, jazykové a kulturní identity. Připomněl, že v podobných případech úpravy péče o děti nejde o pozitivní závazek státu za výsledek, nýbrž za zvolené prostředky (viz *Abdi Ibrahim proti Norsku*, cit. výše, § 161). V projednávané věci přitom uskutečňované kontakty stěžovatelů s dětmi bez přijetí dalších opatření nepostačovaly k tomu, aby u dětí podpořily znalost mateřského jazyka jejich biologických rodičů. Právě kvůli tomuto jazykovému odcizení se orgánům nepodařilo zprostředkovat smysluplný kontakt a sloučení rodiny.